

“El país, cal que l'acceptem com és”

Conegut, entre altres mèrits, per ser l'autor de la *Història de la Senyera al País Valencià*, don Pere Maria Orts (València, 1921) és un humanista en majúscules. Només cal llegir al seu currículum per fer-se'n una idea: col·leccionista d'art, membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), historiador, premi de les Lletres Valencianes, membre del Patronat del Museu de Belles Arts, medalla del Consell Valencià de Cultura. Orts, certament, és història viva dels valencians i, sobretot, un conversador lúcid i compromès amb el país que li ha tocat viure. “La millor manera de defensar la llengua valenciana és parlant en valencià, no en castellà. Pel català ningú no deixarà de parlar valencià, pel castellà, sí.” Amb aquest colofó Orts dóna per concloua aquesta llarga conversa que —curiositat del periodista— comença per una qüestió menor, fins i tot anecdòtica:

—Per què li cau tan malament el senyor Fèlix Azzati?

—Perquè aquest senyor ha estat funest per a València. Blasco Ibáñez i ell. El desastre del 1936 ve a conseqüència d'això. Aquests senyors predicaven un anticlericalisme sense substància. No tenien idea de cap reforma social ni de res, sinó de fer-se rics i de viure bé. Azzati només va crear problemes que encara cuegen. Blasco, igual. Practicaven una sèrie de coses que desorientaven el treballador. Ací no hi va haver un veritable partit socialista, i quan aplega la crisi del 1931 —Blasco ja s'havia mort—, el blasquisme es divideix. Les classes mitjanes i els professionals es passen a la dreta, començant pels fills de Blasco, i el món obrer, als braços de l'anarquisme, que va ser el pitjor.

—Diu que encara cuegen alguns problemes. Qui són els hereus?

—S'ho pot imaginar. Els espanyolistes que hi ha per ací rodant.

—En aquest país són majoria.

—Uns més que altres.

Pere Maria Orts i Bosch, un dels humanistes valencians per excel·lència, acumula una trajectòria vital densíssima. En parlem, amb ell.

—Com recorda la República?

—Va ser una època difícil, plena de desorientació, d'unes pretensions que no es podien dur a terme, d'uns polítics que ignoraven per complet què havia passat en la revolució russa o què estava passant a Itàlia i Alemanya. Ací, fins i tot les ments més preclares, com Melquíades Álvarez o Manuel Azana, que podem dir que eren polítics de la burgesia culta... Doncs això, que de cultura en tenien molta, però de política, ben poca. Com Ortega y Gasset, qui des d'*El Sol*, que era un bon periòdic, va aplaudir la dictadura de Primo perquè suprimia els partits de torn. Després, es va posar en contra del rei i de Primo, amb aquell famós article, “Delenda est monarchia”, que tant va contribuir a l'arribada de la República. Però és que al cap de pocs mesos ja estava dient “*esta república árida y fría, esto no es, es no es*”. Vostè, realment, què volia? Havia pensat en la situació de gran part del país? Sabia que qualsevol demagog podia arrossegar aquesta gent? Això ens duu a la crisi del 1934, que va ferir de mort la República, i, a partir del 1936, a una guerra civil cruel, desgraciadíssima. I els senyors Pérez de Ayala, Marañón, Ortega y Gasset, Unamuno, posant-se al costat de Franco.

—I la València d'aleshores, la seua gent, els seus carrers?

—València, per a un jove de quinze anys com jo, era un encant. Sobretot, el

món en què vaig viure. Jo vaig nàixer al carrer Correus, que llavors es deia d'Alfredo Calderón. Allí hi havia el Banc de València, la farmàcia de Morera, els cines Sorolla, el Novedades. Una València que avui no existeix. Els cotxes de cavalls, les orxateries on anaven les senyores a prendre el refresc, les campanes que repicaven. Les coses es compliacen l'any 1936. On vivíem nosaltres, just al davant, hi havia la seu d'un partit, no recorde ara si eren els socialistes. Dissabtes i diumenges, gent jove amb camises roges feien la instrucció pel carrer de Pasqual i Genís, amunt i avall. Una nit, uns de la Falange van dir uns destrellats a través de Ràdio València i hi va haver una manifestació, van cremar la patronal i, després, la Dreta Regional. Recorde Luis Lucia [líder de la Dreta Regional], amic de mon pare, un tal Simó, que l'afusellaren l'estiu del 1936. Són records atrotinats. Aquell any jo tenia la tos ferina. Ma mare i jo ens quedàrem a València per anar al metge. Mon pare ja se n'havia anat. Un piquet de la FAI, o de la CNT, no ho recorde, va vindre a casa a buscar mon pare. Van detindre ma mare i, com que jo no podia quedar-me sol, també se m'emportaren a Govern Civil. Recorde que en aquest trajecte en cotxe pel carrer de Sant Vicent, vaig veure l'església de Sant Martí, amb les portes obertes, plena de fustes cremades, tota fumada. Un desastre. Al Govern Civil, ens va atendre un policia, dels de veritat, el qual, una vegada els piqueters se'n van anar, ens va deixar que tornàrem a casa i ens va recomanar que ens n'anàrem a la província d'Alacant, que estaríem més tranquils.

—D'on li ve l'interès per la cultura valenciana?

—Sóc de les persones que, per parlar en valencià, m'han cridat l'atenció. Això va ser a les milícies universitàries, a Ronda, estant a la tenda, una nit, amb un company de la Font d'en Carròs, un tal Peiró. Resulta que el capità, que era una bona persona, ens va sentir parlar en valencià i ens va dir que, en hores de silenci, no es parlava, i que quan ho férem, en espanyol. Després vaig entrar en contacte amb Lo Rat Penat, amb Carles Salvador, amb Xavier Casp i Adlert Nogueroles, als quals els vaig advertir que no anava a aprendre una altra ortografia, amb accents diferents. A mi, em costa aprendre bé una llengua. També concei-

xia Joan Fuster, des que teníem onze o dotze anys. La família de ma mare, per part de mare, procedeixen de Sueca i allí hi teníem casa. Un any, que m'havien suspès el dibuix, els meus pares em van buscar de professor a don Juan, el pare de Fuster. Ells eren carlins, el pare tenia un taller d'imatges religioses.

—**I, des d'aleshores, van mantindre l'amistat?**

—Sempre.

—**Li va convèncer la reflexió que Fuster va fer sobre els valencians?**

—No. Perquè el país cal que l'acceptem com és. No podem fer trossos del país, aquests sí, aquells no. El país és la zona catalanoparlant i també la castellano parlant. No podem fer distincions. Les coses són com són. No podem revisar la història. Aquesta ha passat i és un fet consolidat, que hem d'assumir. La cultura és necessària i fonamental, però també ho és que el país funcione i cree riquesa perquè la gent, que se'n diu valenciana, visca com cal. Si no hi ha acord, entre els uns i els altres, res no serà possible.

—[...]

—A Joan li vaig dir unes quantes coses dinant ací a casa i també un altre dia que em va presentar Raimon, en un bar del carrer Moratín. Li vaig dir que el seu em semblava un catalanisme radical, que la història nostra havia anat per uns camins diferents a la catalana. Fins i tot, hi ha episodis on no ens entenguérem, com en la guerra de la Unió o les Germanies. O ens entenguérem a mitges, com en la guerra de Successió. La història no passa gratuïtament, deixa rastre. Quant a la llengua, sent la mateixa i sabent que hem de treballar per mantindre-la unida, calia guardar les distàncies necessàries perquè poguérem continuar parlant el valencià sense fer el ridícul. Jo no puc anar a Benidorm parlant com si fóra de la Barceloneta, almenys fonèticament. Això era impossible. A un país en què gran part dels seus ciutadans no parla el valencià, com se li pot dir que ara ha de parlar com els catalans? A qui ho diga, l'enviaran a fer llises.

—**I a Fuster, l'hi van enviar?**

—Doncs sí. Hi va haver una falta de sentit de la realitat, com en la segona República. Tant en cultura, com en política, el que no pot ser, és fals. Per molta raó que es tinga.

—**Se sent un rara avis?**

—Accepte les coses com són. M'vinc amb tots. També amb la societat en què em moc, completament apartada del valencianisme, espanyola cent per cent. És l'única manera de poder viure.

—**Parlem de la bandera, d'aquell llibre seu sobre la senyera dels valencians.**

—Em vaig quedar sol. Jo volia remoure les consciències perquè la bandera pura no se la quedara ningú, perquè les quatre barres es quedaren com la bandera històrica de la Corona d'Aragó, i que cadascú afegira el distintiu que vulguera. Això ja passava amb Catalunya, que ja tenia el seu distintiu a la bandera, la de la Diputació, amb la creu de Sant Jordi. Sols van estar d'acord en mi els aragonesos. Ací, però, la condemnaren i la beneïren per catalana.

—**Què és això, un problema identitari o una identitat mal resolta?**

—Excés d'optimisme. Una mateixa llengua, una mateixa bandera... Hi hagué un moment en què unes persones es van fer la idea que, per un moviment palinogenèsic, del fons de la història eixirien i quallarien uns Països Catalans que no havien existit mai. No vaig entendre que això poguera ser així, mai. Ara bé, molta gent es va creure que, amb la caiguda del règim, vindria el caos i, enmig d'aquest, sorgirien aquests països. A Joan, poc abans de morir-se Franco, li vaig dir: "És inútil que ho penseu." Un règim que dura quaranta anys, que ha creat una sèrie d'interessos, en la magistratura, en les

notaries, en l'economia, en tot, no cau d'aquesta manera.

—**S'ha mostrat dolgut per la manera com Jaume I va gestionar la conquesta de València; per què?**

—Perquè va estar molt condicionada. Si Catalunya haguera continuat estent-se pels Pirineus enllà —tenien un peu a la Provença i allò sí que era Europa—, la noblesa d'Aragó no haguera pressionat Jaume I i aquest no haguera pensat en València. A més, la nostra va ser una conquesta amb poc sentit de l'estratègia. La frontera de Castella estava a només cinquanta quilòmetres de València. Com havíem de defensar el nostre territori? Tots els pantans es troben en territori castellà, el d'Alarcón, el més important, és a Conca. El nostre és un territori poc viable. Vam tindre una conquesta híbrida, amb catalans i aragonesos. Tenim una frontera allargassada. Una bona part dels pobles es van quedar amb població islàmica. Això fins al segle XVII. La carta pobla d'Altea, per exemple, és d'aquest segle. Així és molt difícil que un país qualle.

—**Recentment ha donat a la Generalitat la seua valuosa col·lecció d'art. D'on li ve la dèria col·leccionista?**

—A l'església parroquial de Benidorm, la meua família té unes capelles, la de la Mare de Déu dels Dolors i la de la Mare de Déu d'Agost o de l'Assumpció. I a Altea, al convent de Sant Francesc, l'altar de la Mare de Déu dels Desemparats. Tot això es va llançar a perdre l'any 1936. En acabar-se la Guerra

Civil, vam restaurar, en la mesura del possible, les de Benidorm. Això va fer que m'interessara més per la pintura, per les coses d'art. Jo havia vist València, en ple juliol, convertida en una nit de falles. Acabada la guerra, jo era un jove de divuit anys i, com sol passar quan un és jove, em vaig dir: "Si jo poguera refer tot això, ho faria." Això no era més que el somni d'un jove. Va passar el temps, vaig conèixer el mercat de l'art, coneixia el Museu de Belles Arts i les seues mancances en pintura del segle XIX, del XX, dels clàssics, i vaig pensar a omplir les llacunes. Primer, per decorar ma casa, i després, per cedir-ho al poble valencià.

—**Què va trobar?**

—A diferència del senyor March, jo no tinc cap fortuna. Per tant, el que vaig poder. És cert que vaig agafar el mercat en un bon moment. Amb els preus actuals, em seria impossible fer la col·lecció. Mai no vaig comprar art per després vendre'l. El mateix he fet amb la biblioteca, que he donat a la Biblioteca Valenciana. Sempre he buscat llibres que les biblioteques de València no tingueren.

—**De quina adquisició se sent orgullós?**

—Tinc quatre Sorolles poc corrents. Parlant de Blasco Ibáñez, vaig adquirir el quadre que Sorolla li va pintar per al diari *El Pueblo*. Li'l vaig comprar a la família de Blasco. Estic content de totes les obres, les d'Arellano, de Vicent López... Poder donar la

col·lecció a València em deixa satisfet.

—**Era necessària l'Acadèmia?**

—L'Acadèmia es va crear per unes qüestions polítiques determinades. La seua finalitat, possiblement, no l'ha complida, però la *Gramàtica* està feta, el *Diccionari ortogràfic* s'ha publicat i, pel que fa al *Diccionari normatiu*, estem recollint un munt de paraules que ni el *Català-valencià-balear* ha recopilat. L'Acadèmia ja ha dit quina llengua és l'oficial.

—**Com li prova que hi haja institucions públiques que subvencionen associacions que no reconeixen el valencià de l'AVL?**

—Malament. És com si el Govern estatal se saltara la Real Academia i subvencionara un patuès castellà.

—**Quina hauria de ser la denominació del valencià i català davant la UE?**

—La millor resposta la tenim a la mateixa UE. Un dia, un senyor va parlar en valencià [el senyor Camps], i l'altre, en català [el senyor Maragall]. La traductora va ser la mateixa.

Salvador Giménez

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Lingüicida

Entre potents arquitectures pomposes, gegantines escenografies, pomposes festes i complicadíssims cerimonials per a major glòria de les grandors del Grand Siècle de Louis le Grand, es va covar un ou d'escurçó. Entre aquestes geometries perfectes i fredes versallesques, Lluís XIV, àlies "le Roi Soleil", va envestir amb una fosca, inflamada i tenaç persecució de la llengua catalana. Mentre projectava ampliacions, discutia projectes i estimulava els constructors, a Versalles, tot creant en aquells jardins l'odi a la nostra nació, planejava en aquells palaus l'extermi de la nostra llengua. Amb sublims sorolls de jocs d'aigua de fonts i cascades, signà i registrà el reial decret del 2 d'abril del 1700, prohibint a la Catalunya Nord l'ús de la seua única llengua pròpia, el català, en els actes oficials de qualsevol tipus perquè "cet usage répugne et est contraire a

Lluís XIV, el rei Sol.

Nôtre autorité a l'honneur de la Nation Française".

El borbó, mestre i avi d'una llarga i persistent nissaga de lingüicides, una paranoica persecució que encara dura, vetà el català tant en els procediments judicials i en les deliberacions dels municipis com en els actes notariais i legals. El Consell Sobirà del Rosselló —nomenat per l'assolletat botifler— protestà el mateix dia, ja que tant els notaris i advocats com "les habitants sont si ignorants à la langue française, sans la savoir parler et sont fort peu qui l'entendent". A les comarques espoliades i ocupades del Rosselló, el Conflent, el Capcir, el Vallespir i l'Alta Cerdanya la gent no entenia els càrrecs en els judicis —"serait impossible de déposer en langue française"—, corrent greu perill les vides i hisendes, i moria sense fer testament perquè "ni le testeur, ni le curé ou notaire, ni les témoins pourront entendre la dernière volonté du testeur".